ततममपश्यदिदमदर्शमिति तस्मादिदन्द्रोनाम इदन्द्रो-हवै नामैनमेवमिदमिन्द्रं सन्तमित्याचक्षते परोक्षेण, परोक्षप्रिया हि देवाः" ऐत०उ०विवृतञ्चैतद्भाष्ये।"यस्मादिदमित्येव यत्साक्षादपरोक्षाद्ब्रह्म सर्व्वान्तरमपश्यन्नपरोक्षेण। तस्मादिदं पश्यतीति इदन्द्रो नाम परमात्मा। इदन्द्रो-हवै नाम प्रसिद्धो लोक ईश्वरः। तमेवं इदन्द्रम्। इदमितिपरोक्षाभिधानेनाचक्षते ब्रह्मविदः संव्यवहारार्थं पूज्यतमत्वात् प्रत्यक्षनामग्रहणभयात्। तथा हि परोक्षप्रियाः परोक्षनामग्रहणप्रिया एव ह्येव हि यस्माद्देवाः किमु सर्व्वदेवानामपि देवो महेश्वरः" विवृतमेतदानन्दगिरिणा "तस्येदन्द्रनामप्रसिद्ध्यापि तस्य ज्ञानस्याऽपरोक्षत्वमिति वक्तुं तस्मादिन्द्रइति वाक्यम् तद्व्याचष्टे। यस्मादिति। यस्मात् सर्वान्तरं ब्रह्म इदमित्यपरोक्षं प्रत्यगात्मेत्येवाऽपश्यदित्यन्वयः। कथमिदन्द्रनामत्वमत आह। इदन्द्रो ह वा इति। नन्विन्द्रो मायाभिरित्यादादिन्द्रप्रसिद्धेर्न त्विदन्द्र इत्यत आह। तमेवमिति। इदन्द्रस्यैव स्वतः परोक्षत्वार्थम् अक्षरलोपेनेन्द्र इत्याहुरित्यर्थः। परोक्षोक्तेः प्रयोजनमाह। पूज्येति। पूज्यानां परोक्षतयैव नाम वक्तव्यमित्यत्र प्रमाणमाह। तथा हीति। देवा इति पूज्या इत्यर्थः। अत एवाचार्य्या उपाध्याया इत्युक्तावेव प्रीतिं कुर्व्वन्ति लोके, न तु विष्णुमित्रादिनामग्रहण इति भावः। नाम्नः परोक्षत्वं नाम यथार्थनाम्नो रूपान्तरकरणेन स्वरूपाच्छादनमिति ज्ञेयम्"।

इदम् त्रि०इदि–कमि नलोमश्च १पुरोवर्त्तिनि २दृश्ये ३बुद्ध्योपस्थापिते "इदमस्तु सन्निकृष्टं समीपवर्त्ति चैतदो रूपम्। अदस्तु विप्रकृष्टम् तदिति परोक्षे विजानीयात्" इत्युक्तेः सन्निकृष्टवाचित्वमस्य अतएव "अस्येति प्रत्यक्षादिसन्निधापितस्य जगत इदमा निर्देशः" शा०भा०उक्तम्। सन्निकृष्टत्वञ्च बुद्धिमात्रेण, तच्च ज्ञानलक्षणया स्मरणादिना च भवति तेन "कौमुदीयं विरच्यते" इत्यत्र भाविन्यामपि कौमुद्यां बुद्ध्या सन्निधापितत्वेन इदंशब्दप्रयोगः। अतएव तदादेः बुद्धिस्थत्वोपलक्षितधर्म्मावच्छिन्ने शक्तिरिति नैयायिकादयः। तादृशार्थपरत्वे एवास्य सर्व्वनामता शब्दस्वरूपपरत्वे तु न। "इदमोऽन्वादेशे" पा० "इदमा निर्देशः" शा०भा० "इदमस्तु सन्निकृष्टम्" "अयमुदयति विततोर्द्धरश्मिजालः" माघः। "अयमञ्चति पञ्चशरानुचरः" सा०द०टी० "इदं किलाव्याजमनोहरं वपुः" शकु० "अयमसौ भगवानुत पाण्डवः" किरा०। "इमं विवस्वते योगम्" गीता "इमं लोकं मातृभक्त्या पितृभक्त्या तु मध्यमम्" मनुः। अन्वादेशे एनादेशः द्वितीयाटोस्सु "एनं युवानं पतिं वः" इति वृषोत्सर्गमन्त्रः"। "यद्येनमुज्झसि तदा कतरोवरस्ते" नैष०। "अनेन यूना सह पार्थिवेन" रघुः। अनूक्तौ एनेन। एवम् अनयोः एनयोः। सर्व्वनामकार्य्यम्। इमे अस्मै अस्मात् एषाम् अस्मिन् स्त्रियाम् इयम्। "इयं महेन्द्रप्रभृतीनधिश्रियः" कुमा० "इतीयं वैदिकी श्रुतिः" मनुः। अस्यैः अस्याः आसाम्। अत्राकच्। इमकौ इमकेनेत्यादि प्रत्यक्षविषयतयास्मच्छब्दार्थेऽस्य क्वचित् वृत्तिः "अयं जनः प्रष्टुमनास्तपोधने!" "जनोऽयमुच्चैः पदलङ्घनोत्सुकः" "इतः स दैत्यः प्राप्तश्रीर्नेतएवार्हति क्षयम्" कुमा०। इह। थमु इत्थम् थाल् इत्था। दानीम् इदानीम्। त्रल् अत्र तसिल् इतः। अयम् अव्ययमपि। तेन ट्युल् तुट्च। इदन्तनः। मयट् इदम्मयः। स्त्रियां ङीप्। वति इयान् स्त्रियाम् ङीप् इयती।

इदा अव्य०इदम् दाच् वेदे नि०। इदानीमित्यर्थे "इदाहिते वे विषतः" ऋ०६,२१ "इदा इदानीमिति भा०। इत् आ द्वन्द्व०। सम्यगवधारणादौ तद्युक्ते इत्येवंरूपे। इदावत्सरः। तस्य निरुक्तिस्तच्छब्दे वक्ष्यते।

इदानीम् अव्य०इदम्–दानीम् इश् च। सम्प्रत्यर्थे। "इदानीमावयोर्मध्ये सरित्सागरभूधराः" उद्भटः। "सा चेदानीं प्रचेतसः" रघुः "इदानीञ्चेन्मातः क्षिपसि शमनाग्रेव द तदा" जगन्नाथः। भवार्थे ट्युल् तुट्च्। इदानीन्तनः वर्त्तमानकालभवे त्रि०स्त्रियां ङीप्। "वासना चेदानीन्तनी प्राक्तनी वेति" सा०द०।

इदावत्सर पु० इदाचिह्नितः वत्सरः। वत्सरपञ्चकान्तर्गते वत्सरभेदे तदानयनप्रकारो यथा "शकाङ्कात् पञ्चभिःशेषात् समाद्याद्यास्तु वत्सराः। सपरीदानुपूर्व्वास्ते तथोदापूर्व्वका मताः" ज्यो० तथा च एकाङ्के शिष्टे सवत्सरः, द्व्यङ्के परिवत्सरः, त्र्यङ्के इदावत्सरः, चतुरङ्के अनुवत्सरः, पञ्चाङ्के शिष्टे उदावत्सरः। तेषां फलन्तु मल०त०विष्णुध०। "संवत्सरे तथा दानं तिलस्य तु महाफलम्। परिपूर्व्वे तथा दानं यवानाञ्च द्विजोत्तम!। इदापूर्व्वेऽन्नवस्त्राणां धान्यानाञ्चानुपूर्व्वके। उदासंवत्सरे दानं रजतस्य महाफलम्" उदावत्सरस्थाने इद्वत्सरोऽपि "परिवत्सरोऽसीदावत्सरोऽसीद्वत्सरोऽसि" राज०श्रु० "नभोमण्डलं सह द्यावापृथिव्योर्मण्डलाभ्यां कार्त्स्न्येन सह भुञ्जीत तं कालं सवत्सररं परिवत्सरमिदावत्सरमनुवत्सरमुद्व-